مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد.

عبدالباري جهاني
۲۰۲۰/۰۸/۱۴

شاه شجاع، امیر دوست محمد خان او برتانیه

اته ویشتمه برخه

دریم فصل

د شاه شجاع اداره:

که څه هم چې د شاه شجاع د اداري په نوم خو څه موجود نه وه خو ځرنګه چې هغه په کابل کې پاچا وو نو موږ مجبور یو چې د هغه د اداري په نوم یې یاده کړو. هغه وضع چې پر افغانستان باندې د انګرېزانو د یرغل او د شاه شجاع له پاچا کېدلو څخه وروسته منځته راغله، په حقیقت کې، شاه شجاع هم نه غوښته او نه یې آرزو درلوده. مورخ سرجان کې لیکي: « شاه شجاع پخپله په ډېر غرور او اطمینان د هغه لښکر تشکیلېدلو ته کتل چې په افغانستان کې به د ده د پاچا کېدلو په وخت کې وربانديي راګرځېدلی وي، مګر تل دا اندېښنه ورسره وه چې هسې نه هغه انګرېزي صاحب منصبان چې اوس د لښکر د تنظیمولو وظیفه ورسپارله سوې ده ټول کنټرول په خپل لاس کې واخلي او دی له هغي خپلواکی څخه محروم کړي چې ده یې دا دونه موده تلاش کاوه. دا ډېره ګرانه خبره وه چې موږ د یوه زاړه پاچا لپاره ټوله کارونه وکړو او هغه دي په پای کې ووایي چې دا ټول کارونه ګویا ده کړي او باید واک هم دی ولري... انصاف خو دا دی چې ده باید خاتنه کتلي وای. دی په لودهیانه کې یو عادي سړی وو. هیچا یې د یوه مقام په حیث درناوی نه کاوه. دلته هلته به روان وو او چنداني چا نه پېژاند. ځیني کسان به بنایي پوهېدل چې هغه یو وخت د افغانستان پاچا وو او اوس د برتانیي له حکومت څخه د میاشتي ځلور زره روپۍ د خپلي نالایقی په وجه او د بخت د ګرځېدلو د جبران په توګه ترلاسه کوي. تر دي ها خواته نو د ده په باره کي څوک په هیڅ نه وه خبر. دی یو ناڅاپه د لودهیانې له خاورو او دوړو څخه راپورته سو او د یوه پاچا او د ترونونو د لاسلیک کونکي په حیث وپېژندل سو چې د برتانیي د حکومت له ګورنرجنرال او د پنجاب د پاچا سره په مساوي حقوقو کښېني. هغه یو ځل داسي مقام ته ورسېدی چې له هري خوا توجه ور واوښتله » (کې ص ص ۳۴۹-۳۵۰)

که څه هم چې د شاه شجاع له لومړنیو مکتوبونو او فرمانونو څخه، چې په ۱۸۴۰ کال کې یې لیکلي دي، ښکاري چې هغه له خپل وضعیت څخه راضي دی او فکر کوي چې دی یو مستقل پاچا دی. له یوه لیک څخه یې، چې د باجوړ د خانانو، مشرانو او خلکو په نامه یې لیکلی دی داسي ښکاري چې د خلکو هغه آوازې یې اورېدلي دي چې وایی شاه شجاع د انګرېزانو په ملاتړ قدرت ته رسېدلی دی او دا هیواد د انګرېزانو تر کنټرول لاندي دی. خو دی وایي چې موږ، د شرایطو د تقاضا سره سم، د انګرېزانو په مرسته کندهار او کابل ونیوی. انګرېزان د هغه په اداره کې د یوه وېښته قدر اختیار نه لري او هیڅ ډول مداخله نه کوي. دی لیکي چې اکثر انګرېزان د وخته له افغانستان څخه وتلي او باقي پاته به هم ووزي. خو له هغه لیک څخه یې، چې تاریخ نه لري او د مکناټن په عنوان یې لیکلی دی، په ځرګنده ښکاري چې په چارو کې د انګرېزي صاحب منصبانو او حتی د کښتني رتبې د افسرانو له مداخلي او خپلي بې صلاحیتی څخه سخت ناراض دی.

شاه شجاع لیکي چې، له لویه سره، دوست محمد ویله چې د حکومت ټول اختیار د صاحبانو په لاس کې دی مګر موږ دا آوازې ردولي او خلکو هم زموږ پر خبرو غوږ نیوی؛ مګر اوس وضع داسي حال ته رسېدلي ده چې دی د هیڅ شي اختیار نه لري او ټول خلک یې ویني. ده مکناټن ته ولیکل چې که چیري تاسي وغواړی چې زه په هیڅ شي کې غرض ونه کړم او په یوه کونج کې کښېنم زه دا به کار وکړم او د دوستانو له خوښي پرته به عمل ونه کړم ځکه چې زما مال، ملک او نوم ټول د دوستانو دی. شاه شجاع لیکي چې تېره ورځ یې د سپرو عسکرو رسم ګذشت لیدی او یو نوی ځوان صاحب منصب یې، چې پر بنه آس سپور وو او بنه لباس یې اغوستی وو، د یوځ لپاره انتخاب کړ او امر یې وکړ چې د هغه نوم د لښکر په سپرو کې شامل کړل سي. ټریوور صاحب وویل چې د هغه نوم دي نه لیکل کېږي او ما هم خپل امر بېرته واخیست. شاه شجاع وایی حاضرینو دا حال ولیدی او یوه بل ته یې وکتل. دی لیکي چې ستاسي هر ډول خوښه وي هغه سمه ده خو پرده بنه شی ده او دغه ډول اجراآت دواړو خواو ته تاوان لري. کهزاد (ص ص ۴۵۱-۴۵۳)

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼي پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ

ویلیم کي تر پایه په دې عقیده دی چي لومړی خو باید انګرېزانو د افغانستان په چارو کي دغه ډول مداخله کړې نه وای او چي بیا یې مداخله وکړه او سړی یې پاچا کړ نو بیا خو یې باید یو څه اختیارات ورکړي وای. ډاکټروالټر بیلیو هم په دغه عقیده دی او لیکي چي موږ یو پاچا د خپلو نیکونو پر تخت باندي کښېناوه. ټول مراسم او تشریفات مو پر ځای کړل، عسکر مو په رسم ګذشت ورته تېرکړل او بیا مو نو ټول قدرت او صلاحیت ورڅخه واخیست او حتی د هغه داسي غوښتنو ته مو چي ډېر لږ اهمیت به یې درلود غوږ ونه نیوی. بیلیو وایی موږ هیڅ وخت دې حقیقت ته متوجه نه سولو چي د یوه ختیځ ملک د پاچا غرور ته باید په دغه ډول سپکاوی ونه کړو. بیلیو (ص ص ۴۱-۴۲)
لوی استعماري قوتونه. له خپلي خوښي او ګټو سره سم، هر ډول تبلیغ روا بولي. کله کله له خپلو کمزورو ګوډاګیانو څخه دومره لوی خلک تراشي چي آسمان ته یې وخېژوي او بیا چي زړه یې سي بیرته یې له مځکي وولي او چي هر څه بد کارونه وي د هغو ټولو مسوولیت ورباندي تاوان کړي.مکناټن کابل ته له رسېدلو څخه یو کال وروسته د ۱۸۴۰ کال د اګسټ په میاشت کي شاه شجاع ته ټول لقبونه ورکړل چي د یوه لوی او عادل پاچا سره ښاییږي. هغه ولیکل چي شاه شجاع پرته د پنجشنبي له ورځو نور هره ورځ د دووساعتونو لپاره په دربارکي حاضرېږي او د خلکو شکایتونو او عرضونو ته غوږ نیسي او عدالت کوي. که څه هم چي د عدالت په قایمولو کي د هیچا لحاظ او خاطر ته نه ګوري خو په عین وخت کي ډېر زړه سواندی او مهربان انسان دی. شاه شجاع ټول هغه صفتونه لري چي له یوه محبوب سلطان سره ښایي. څرنګه چي له شاه شجاع سره له ډېره وخته پېژنم نو ویلای سم چي د هغه په ټول قلمرو کي به د ده د لیاقت ساری نه وي.
همدغه مکناټن، یو کال وروسته، د سپتمبر پر لومړۍ نېټه، چي لا په کابل کي پاڅون پیل سوی نه وو، شاه شجاع ته دونه په غوسه دی چي له هغه څخه ټول هغه صفتونه چي له یوه پاچا سره ښاییږي بیرته واخیستل؛ هغه یو بې ارادې، بې زړه او بې واکه سړی وباله او لیکي چي شاه شجاع لکه یوه زړه ښځه نور په هیڅ توګه د خپلو خلکو اداره کولو ته جوړ نه دی. (بوییسټ ص ص ۲۶۳-۲۶۴)
سړی نه پوهیږي چي مکناټن ولي د خپلو انګرېزي صاحب منصبانو او حتی د خپل تر ټولو عالي رتبه او نیژدې سلاکار الیکزاندر برنس پر مشورو او رپوټونو باندي او په حقیقت کي پر ټولو هغو رپوټونو باندي غوږونه کاڼه اچول او ردول یې چي په افغانستان کي د انګرېزانو د مداخلي او یا د شاه شجاع د حکومت د کمزوري اداری په مقابل کي د خلکو د عکس العملونو په باره کي ورته لیږل کېدل. برنس که څه هم چي مکناټن ته ډېر زیات رپوټونه ولیکل خو کابل ته د انګرېزي قواوو له رسېدلو څخه وروسته یې په یوه مفصل رپوټ کي تقریباً هر څه ورته بیان کړي وه؛ خو مکناټن د هغه له مکتوب سره، چي ښایي لاس به یې هم پکښي وهلی وي، خپل دلایل هم یوځای کړي او د هغه رپوټ یې په هر ځای کي جلا جلا ردر کړی او د ګورنرجنرال دفتر ته یې لیږلی دی.
دی وایي برنس په خپل مکتوب کي زموږ د ستونزو او د هغو پټو دښمنانو د خطر په باره کي چي دغه کړی شاه شجاع ورسره مخامخ دی لیکنه کړې او زه یقین لرم چي تر حد تېری یې کړی دی.
مکناټن وایي شاه شجاع، پر تخت باندي د کښېنستلو سره سم، ټولو ستونزو ته توجه وکړه او هري خواته یې پوځیان ولیږل. هم یې د سرکښو غلجیو او هم یې د قلات د خاین مشر محراب خان د ځپلو لپاره قواوي واستولي. شاه شجاع د همدغو عملیاتو ترڅنګ د دوست محمدخان دسیسو ته هم بشپړه توجه وکړه او دغه راز یې خپله وظیفه وبلله چي جلال آباد ته هم یو سفر وکړي.
مکناټن وروسته لیکي چي د دغو عملیاتو په ترڅ کي اعلیحضرت ته د خیبر د قبایلو د ښورښ اطلاع ورسېده او ده ایله دا ښورښ د خبرو له لاري کرار کړی وو چي په کونړ کي ښورښ پیل سو. موږ د کونړ د سیدانو، عزیزخان او نورو ناراضي مشرانو سره خبري پیل کړې. او لا اعلیحضرت له جلال آباد څخه روان سوی نه وو چي د باجوړ د قبایلو د ښورښ خبر ورته را ورسېدی. دغه اعلیحضرت مجبور سو چي د غلجیو د ځپلو لپاره دوهم ځل پوځونه ولیږي او دا ستونزه لا هواره سوې نه وه چي د کویټي او قلات په ګاونډ کي یې نا کراریو توجه ور واړوله.
مکناټن زیاتوي چي دا ټولي ستونزې تر یوه کال په کم وخت کي منځته راغلي دي او شاه شجاع د دې ستونزو په هوارولو کي دومره فعال دی چي ستړتیا بیخي نه پیژني. مکناټن د شاه شجاع د نورو ستونزو ترڅنګ دې خبري ته هم، یو ډول په زړه پوري، اشاره کوي چي زموږ دښمنان غواړي خلکو ته داسي ذهنیت ورکړي چي د چارو اداره او واک زموږ په لاس کي دی او په دې توګه یې د افغانستان مذهبي خلک موږ ته، چي د بېل مذهب او بېل کلتور څښتنان یو، په غوسه کړي دي.
مکناټن په دغه لیک کي، چي زیاتره د شاه شجاع او د هغه د اداري د دفاعیي شکل لري، لیکي دا زما اصول دي چي پر هغو ټولو ورو شکایتونو باندي غوږونه کاڼه واچوم چي ماته راوړل کیږي او زیاتره یې د دې هیواد د قانوني پاچا په نیمګړتیاوو کي شمېرل کیږي. زه وایم دا زموږ ډېره په ګټه ده چي په ټول ملک کي د اعلیحضرت درناوی وسي.
مکناټن لیکي سره له هغه چي زه د مناسبي لاري پیدا کېدل ستونزمن بولم خو اعلیحضرت ته مي هر وخت پېشنهاد کړی دی چي یو لایق او مستعد وزیر پیدا کړي او په لګښتونو کي هم له خپلو عایداتو سره سم سلوک وکړي. (بوییسټ ص ص ۲۸۶-۹۱)

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

د ګورنرجنرال په عنوان د مکناټن له لیکونو او د هغه له شخصي لیکونو څخه ښکاري چې هغه ریښتیا هم په دې عقیده وو چې په افغانستان کې هر څه پر لار دي او په حقیقت کې ټولي ستونزي د سردارانو نظام منځته راوړي وې او خلکو له هغوی څخه شکایت درلود. ده په خپل یوه شخصي لیک کې لیکلي دي چې سردارانو پر ښار باندي داسي سخت کنټرول وضع کړی وو چې د هغوی له اجازې پرته چا یوه ټوټه د پسه غوښې خرڅولای نه سوای. دی وايي سردارانو پر هر څه باندي ډېر لوړ او ظالمانه مالیات لګولي وه او لا یې څو ډوله نور مالیات هم اخیستل. موږ به اوس دغه ټول مالیات خلکو ته معاف کړو. ده په دې لیک کې دغه راز ویلي دي چې د محراب خان د قلمرو یوه برخه به شاه شجاع ته ورکړي ځکه چې محراب خان باید له انګرېزانو سره د دښمنی کولو سزا ووینې. (مهرا ص ۱۰۹)
له دې لیک څخه معلومېږي چې انګرېزانو، له ډېري پخوا څخه، د محراب خان د نسکورولو او له منځه وړلو خیال درلود. دا چې له کومه وخته یې ورته سنجولی وه، موږ اطلاع نه لرو خو د مېسن له کتاب څخه په څرګنده ښکاري چې محراب خان انګرېزانو ته په هیڅ توګه تاوان نه وو رسولی او هیڅ ډول دښمني یې نه وه ورسره کړې.
که سرې په افغانستان کې د انګرېزانو، په تېره بیا مکناټن او برنس، اعمالو ته وګوري نو داسي ښکاري لکه دوی چې کارونه په وچ زور خرابول او په لوی لاس یې خلک پاڅون ته لمسول. موهن لال هم په دغه عقیده دی او وايي هر څونه چې خلک کرارېدل موږ په هغه اندازه داسي کارونه کول چې پر خپل پوځ باندي مو د دوی باور کماوه. موږ نه پخپله د چارو اداره په لاس کي واخیستله او نه مو شاه شجاع الملک ته اداره پرېښودله. انګرېزانو له پاچا سره په لومړي سر کې موافقه کړې وه چې د هغه په اداري چارو کې به مداخله نه کوي مګر په پټه یې په هر کار کې لاس واهه او په ښکاره یې د بېطرفی نقاب اغوستی وو. دی وايي په دې توګه مو هم پاچا له ځان څخه خوابدی کړ او هم مو خلک له ځانونو څخه ناراض کړل. دی وايي دا ډېره خواشینونکې ده چې موږ ټولي پیسي او امتیازات هغو دسیسه کارو او نالایقو خلکو ته ورکړل چې د ضرورت په وخت کې مو په هیڅ درد ونه لګېدل او هغه خانان او مشران مو خوابدي کړل چې د خطر په وخت کې مو حساب پر کولای سوای. (موهن لال ص ص ۳۱۳-۳۱۴)
دی وايي سره له هغه چې د شاه شجاع د وزیر ملاشکور حافظه دونه کمزورې سوې وه چې نه یې د پرون خبري او نه یې لیدلي سړي په یادېدل مګر له شاه سره زموږ د تړون په معنی ښه پوهېدی او دې حقیقت ته متوجه وو چې موږ په اداري چارو کې د مداخلې کولو حق نه لرو او دې مداخلې ته نه ملاشکور او نه شاه په ښه سترګه کتل. (هغه کتاب ص ۳۱۵)
شاه شجاع، له لومړی ورځې، د خپل مقام په برخه کې شکایتونه درلودل او نه یې غوښتل چې ده ته د یوه عادي ګوډاګي په سترګه وکتل سي. دی پوهېدی چې نه خپل خلک او نه انګرېزي صاحب منصبان هغه ته درناوی لري. ده څو ځله مکناټن ته په دې باره کې شکایتونه وکړل مګر داسي ښکاري چې د هغه څه په وس کې نه وه. مکناټن د ګورنرجنرال دفتر ته، په تېره بیا، له جنرال ناټ څخه شکایت کاوه چې هم شاه شجاع ته په سپکه سترګه ګوري او هم د هغه ټولي کورنی ته. مکناټن څو ځله، جنرال ناټ ته، په کندهار کې لیکلي وه چې د شاه شجاع د زوی شهزاده تیموردربارته، چې په کندهار کې ګورنر دی، ورسي مګر جنرال ناټ د هغه امر نه وو منلی. مکناټن له دې ناحیې څخه ډېر خواشینی دی چې انګرېزي صاحب منصبان شاه شجاع ته په سپکه سترګه ګوري. دی وايي سره له هغه چې څوک صاحب منصبان د شاه شجاع درناوي کولو ته مجبورولای نه سي خو لږترلږه هغه ته باید اضافه سپکاوی ونه کړي. (والرص ص ۱۸۳ -۱۸۴)
شاه شجاع څو ځله الیګزانډر برنس ته شکایت وکړ چې له دې ناحیې څخه سخت کړېږي. ده برنس ته وویل چې یو د باور سړی هم ورپاته نه دی. څوک چې دلته موجود دي یا تاسی ته زما شیطانت کوي او یا ماته ستاسي. ده برنس ته ویلي وه چې تر دغه ځای یې په لودیانه کې ډېر اختیارات درلودل او دا به له ده سره احسان وي چې که حج ته د تللو اجازه ورکړه سي. (موهن لال ص ۳۸۷)
شاه شجاع یو ځل مکناټن ته شکایت وکړ چې زه خپل محافظین او په بالاحصار کې مقرر سوي عسکر نه پېژنم او نه یې په وظایفو خبر یم. هغوی ماته د یوه پاچا په سترګه نه ګوري. څوک چې په بالاحصار کې وظیفه لري باید لږ ترلږه دونه پوه سي چې هغوی زما تر امر لاندي دي او د هغوی دغه ډول سلوک په ټولنه کې زما اعتبار خرابوي. (ډال ریمپل ص ۲۰۶)
شاه شجاع په یوه عجیب حالت کې ژوند کاوه. په دې کې شک نسته چې هغه یو کمزوری سړی وو خو د هغه شاوخوا هم عجیبو خلکو نیولي وه. څوک چې یې دښمنان او مخالفین ول د هغو شمېر چاته څرګند نه وو او سړی ویلای سي چې د اولس ټول مشران یې مخالف ول خو څوک چې ورته نیژدې وه نو که ټول نه وي اکثریت یې غوړه مالان ول؛ او هر یوه په هر کار کې خپلو ګټو ته کتل. هغه داسي فکر کاوه چې ټول جهان یې غلیم دی او په دښمنانو کې ژوند کوي.
یوه ورځ یې مکناټن ته، په بالاحصار کې، چې هغه خدای په اماني ورسره کوله وویل: ما څو ځله د خپلو خلکو د لاسه شکایت درته کړی او خپل اولس ته مي بد ویلي او هغوی مي ټول بد خلک بللي دي. زه به دا دی یو لیک درته ونیسم او ته به پخپله وګوري چې زه په څنګه خلکو کې اوسېږم. شاه شجاع، مکناټن ته یو لیک وښود چې د ده د ړانده

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په خیر و لولـئ

وروړ شاه زمان مهر وربانديي لګېدلی او سردار سلطان محمدخان ته يي بلنه ورکړې وه چي کابل ته راسي او شاه شجاع، چي وطن يي د کفارو په لاس ورکړی دی، له تخته ليري کړي او پاچهی شاه زمان ته وسپاري. (کې ص ۵۶۱)
دا چي دا ليک به څومره ريښتيا وو د دې خبري معلومول يو څه ګران دي خو شاه شجاع هغه منلی او خپل مشر او سکه وروړ ته يې، سره له هغه چي تر مرګه يي د هغه درناوی کاوه، د يوه دښمن په سترګه کتل.
له هند څخه بهر، د انګرېزانو د لښکرو د حملو په باره کې، د هغه وخت د پوځي رپوټونو په اساس ترتيب سوي کتاب کې، د شاه شجاع د شخصيت ډېره ښه ارزونه سوې ده.
«چي د شاه شجاع په باره کې خپلي خبري را لنډي کړو نو ويلای سو چي هغه نه خپلو متحدينو او نه خپلو خلکو ته وفادار وو. هغه يو کمزوری مخلوق وو چي په ډېر ستونزمن حالت کې يې ژوند کاوه. دی ډېر ژر د ګوډاګي حالت څخه ستړی سو او غوښتل يي چي يا سم پاچا سي او يا بيرته لوديانې ته ولاړ سي او په آرامه يو څو شپې ژوند وکړي. هغه ته ټولو د شک په نظر کتل او هيچا مينه نه ورسره لرل. شاه شجاع نه قهرمان وو او نه يې قهرماني کولای سوای. دی، د برتانيې د حکومت په خوښه، د لوديانې له دوړو او خاورو څخه را پورته سوی وو او دا طبيعي خبره ده چي په هر کار کې يې هم بايد خپل او هم د برتانيې د حکومت خيال ساتلی وای. له هغه څخه دا انتظار نه سوای کېدلای چي د ګوډاګي له حالت څخه دي يو دم يو قوي پاچا ورڅخه جوړ سي. » (ايکسپيديشن ص ۴۰۶)
که څه هم چي د شاه شجاع وزير ملا عبدالشکور خو به چندانې د کار او فعاليت سړی نه وو؛ ځکه چي ويل کيږي هم ډېر زوړ او هم يې حافظه خرابه وه مګر لږترلږه د شاه شجاع باوري سړی وو او که ليري کېدلای نو بايد چي د ده په سلا او امر ليري سوی وای او نوی وزير محمدعثمان خان نظام الدوله، چي د شاه زمان د وزير رحمت الله خان وفادار خان زوی وو، د خپل پلار په څېر نالايقه، غوړه مال او دسيسه کار سړی وو او د شاه شجاع او انګرېزانو په مقابل کې د ورځ په ورځ نارضايت د زياتېدلو يو علت وو، هم انګرېزانو انتخاب کړی او وزير کړی وو. په دې برخه کې له شاه شجاع سره چا سلا قدر هم نه وه کړې او هغه پوه سوی وو چي که يې تر پرون پوري څه قدرت درلود هغه يې هم له لاسه ورکړ. محمدعثمان خان يوازې د کابل د اداري په کنټرول او د شاه شجاع په بې وسه کولو بسيا نه سو بلکه خپل زوی عباس يې هم په کندهار کې د شاه شجاع د زوی شهزاده محمدتيمور سره د مرستيال په حيث مقرر کړ او ټول اختيارات يې ورڅخه واخيستل.
شاه شجاع دونه بې قدرته سو چي چاته يې له بيت المال څخه يوه پيسه، د محمدعثمان خان له اجازې پرته، نه سوای ورکولای. د هيڅ ډول دعوې د حلولو او هيڅ ستونزې د ليري کولو توان يې نه درلود. کله چي به چا عريضه ورته وکړه نو ده به د عريضې په پای کې ورته وليکل چي«امر کيږي.» شاه شجاع د دې يوې کلمې له ليکلو پرته، چي پوهېدی هيڅوک عمل هم نه په کوي، هيڅ ډول واک نه درلود. (هراتي ص ۱۳۲)
له مکناټنه پرته، چي هر څه يې په نظر ګل او ګلزار ورتلل نور نو اکثرو انګرېزي صاحب منصبانو د اوضاع ورځ په ورځ خرابېدل ليدل او خپلو دوستانو او کله کله يې مقاماتو ته په ليکونو کې خپله وېره او انديښنه ښکاره کول. خو شاه شجاع، د خپل لړمرې ځل پاچهی په ډول، دوه ځله ژمی په جلال آباد او لغمان کې تېر کړ او ګواکې دی هم، سره له هغه چي له اداري وضعيت او خپلي بې واکۍ څخه يې شکايت درلود، نسبتاً بېغمه وو.
کله چي مکناټن، رابرټ سېل او نورو انګرېزي صاحب منصبانو خپلي مېرمني او ماشومان له هندوستان څخه را وغوښتل نو شاه شجاع خو لا پاچا هم وو بايد چي خپلي مېرمني او اولادونه يې رابللي وای. شاه شجاع له يوې خوا په خپلو مېرمنو پسې ديغ سوی وو او له بلي خوا دا وېره ورسره وه چي په پنجاب کې، د رنجيت سينګه له مرګه سره، وضع ورځ په ورځ خرابېدله؛ ده ويل هسې نه چي يوه ورځ وضع دونه خرابه سي چي د کورنۍ رابلل به ورته غير ممکن سي. خو د شاه شجاع د کورنۍ رابلل، د نورو په څېر، عادي خبره نه وه.

جورج براډ فوټ، او کولين ميکنزي ته وظيفه ورکړه سوه چي له لوديانې څخه د شاه شجاع او د هغه د وروړ شاه زمان له کورنيو سره، تر کابل پوري، ملګري سي او ساتنه يې وکړي. د شاه شجاع او شاه زمان په حرم کې تقريباً شپږ سوه ښځي وې. له ماشومانو او نوکرانو سره يې شمېر تقريباً شپږ زرو ته رسېدی. له دوی سره د شاه شجاع خزانه، د کور قېمتي سامانونه او هر څه ورسره ملګري وه او د نقلولو لپاره يې پنځه لس زرو اوښانو ته اړتيا درلوده. له دوی سره يوازې پنځو سوو عسکرو ته د ملګري کېدلو او ساتلو وظيفه ورکړه سوې وه. دا لوی کاروان، په داسي وخت او شرايطو کې، د پنجاب له سيمي څخه تېرېدی چي هلته ناکراری پيل سوي او لا ورځ په ورځ پسې زياتېدلې. دا لوی کاروان، چي خبرونه يې په سيمه کې تيت سوي وه، د هري ډلي او مشر لپاره د هغه کاروان د وهلو او غنيمت تر لاسه کولو تمه پيدا کړې وه. له دې کاروان سره، په لاره کې، د پنجاب عسکر هم ملګري سول، چي د ميکنزي لپاره يې د ډاډ پر ځای انديښنه زياتوله. خو کاروان تقريباً پرته له کومي لويي پېښي تر کابل پوري را ورسېدی او پر بالاحصار باندي يې واړول. (ډال ريمپل ص ص ۲۴۰-۲۴۱)
هغسي چي شاه شجاع يې ښايي فکر کړی وو، د هغه حرم په ډېر خيريت او اسانه کابل ته ونه رسېدی. د هغه له مېرمنو سره لوی ملګری کاروان، د سيکهانو په سيمه کې تېرېدی او د پنجاب امنيت، د رنجيت سينګه له مړيني

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رااليرلو مخکي په ځير و لولئ

وروسته، هره ورځ مخ پر خرابېدلو وو. کاروان په لاره کې څو ځله تهدید سو او یو ځل خو سیکهانو په یوه حمله کې د ښځو څخه زېورات او جواهرات ولوټل. مګر کپتان براډ فوټ هغوی ته اخطار ورکړ چې که په لسو دقیقو کې ټول زېورات او لوټ کړي مالونه بېرته حاضر نه کړي نو د انګرېزي پوځ د حملې انتظار دې وباسي. د ده له غوښتني سره سم عمل وسو او زېورات یې بېرته ورته راوړل. یو ځل خو لا د شاه شجاع د یوې مېرمنې اوښ غوزار سو او د هغه مېرمن په کجاوه کې تر اوښ لاندې سوه. هغه دونه سخته زخمي سوه چې څو ساعته وروسته وفات سوه. (بوییسټ ص ص ۲۶۵-۶۶)

د شاه شجاع د حرم، ښځینه او نارینه نوکرانو او ساتونکو له شمېر څخه سړی اټکل کولای سي چې د نېستمن کابل پر عایداتو باندې به یې څومره لوی بار اېښی وي. او دا بار د داسي یوه پاچا کورنی اېښی وو چې وطن ته یې پرته له شره هیڅ ډول خیر نه وو رسولی.

میکینزي په جلال آباد کې وضع له نېژدې ولیدله او چې د انګرېزانو په مقابل کې یې د خلکو نفرت ولیدی نو هک پک سو. کله چې هغه کابل ته ورسېدی نو له مکناټن او برنس سره یې وکتل او خپل بیان یې ورته وکړ. مکناټن خو د میکنزي پر خبرو بیخي غوږ ونه نیوی او برنس هم تقریباً هغه ته مشابه نظر درلود او ویل یې چې ټول شیان کرار کرار سمیږي. میکنزي له دې کتني څخه ډېر مأیوس سو او په کلکته یې خپلې خسرګنی ته ولیکل چې په افغانستان کې وضع ډېره سخته خرابه ده. زموږ زړه ورو ملګرو ته یا باید تقویتي قواوې را ولېږلې سي او یا باید ټول دلته هلاک سي. (ډال ریمپل ص ۲۴۲)

نور بیا

امیر دوست محمدخان د عمل په میدان کې:

عبدالباري جهاني

شاه شجاع، امیر دوست محمد خان او برتانیه, اوه ویشتمه برخه

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په ځیر و لولئ